

ВВЕДЕННЯ

Цивільний процесуальний кодекс України, який діє в даний час, був прийнятий Верховною Радою України 18 березня 2004 року і набрав чинності 01 вересня 2005 року.

З набранням чинності новим ЦПК України втратив чинність Цивільний процесуальний кодекс України від 18 липня 1963 року.

Завданнями цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Крім Цивільного процесуального кодексу України важливе місце в системі цивільного процесуального законодавства України займають закони України, укази Президента України, рішення Конституційного Суду України, чинні двохсторонні та багатосторонні міжнародні договори, угоди та конвенції, зокрема:

— закони України: № 2709-IV від 23 червня 2005 року «Про міжнародне приватне право»; № 3674-VI від 08 липня 2011 року «Про судовий збір»; № 2346-III від 05 квітня 2001 року «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні»; № 2453-VI від 07 липня 2010 року «Про судоустрій і статус суддів»; № 1197-VII від 10 квітня 2014 року «Про здійснення державних закупівель»; № 192-VIII від 12 лютого 2015 року «Про забезпечення права на справедливий суд»;

— указ Президента України № 591/2011 від 20 травня 2011 року «Питання мережі місцевих загальних та апеляційних судів»;

— чинні двохсторонні та багатосторонні міжнародні договори, угоди та конвенції:

Двосторонні міжнародні договори у сфері міжнародно-правового співробітництва:

Назва договору	Дата підписання	Дата ратифікації	Дата набуття чинності
Договір між Україною і Китайською Народною Республікою про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах	31.10.1992р.	05.02.1993р.	19.01.1994р.
Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах	24.05.1993р.	04.02.1994р.	14.08.1994р.
Договір між Україною і Литовською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах	07.07.1993р.	17.12.1993р.	20.11.1994р.
Договір між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах	13.12.1993р.	10.11.1994р.	24.05.1995р.
Договір між Україною і Естонською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах	15.02.1995р.	22.11.1995р.	17.05.1996р.
Договір між Україною і Республікою Грузія про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах	09.01.1995р.	22.11.1995р.	05.12.1996р.
Договір між Україною і Латвійською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах	23.05.1995р.	22.11.1995р.	12.07.1996р.
Договір між Україною і Монголією про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах	27.06.1995р.	01.11.1996р.	01.08.2002р.
Договір між Україною і Республікою Узбекистан про правову допомогу і правові відносини у цивільних і сімейних справах	19.02.1998р.	05.11.1998р.	19.06.1999р.
Договір між Україною та Соціалістичною Республікою В'єтнам про правову допомогу і правові відносини у цивільних та кримінальних справах	06.04.2000р.	02.11.2000р.	18.08.2002р.
Договір між Україною та Республікою Македонія про правову допомогу в цивільних справах	10.04.2000р.	02.11.2000р.	20.06.2003р.
Угода між Україною та Турецькою Республікою про правову допомогу та співробітництво у цивільних справах	23.11.2000р.	05.07.2001р.	02.05.2004р.

Назва договору	Дата підписання	Дата ратифікації	Дата набуття чинності
Договір між Україною і Чеською Республікою про правову допомогу і правові відносини у цивільних справах	28.05.2001р.	10.01.2002р.	08.11.2002р.
Договір між Україною та Угорською Республікою про правову допомогу в цивільних справах	02.08.2001р.	10.01.2002р.	08.03.2002р.
Договір між Україною і Румунією про правову допомогу та правові відносини в цивільних справах	30.01.2002р.	07.09.2005р.	30.10.2006
Угода між Україною та Грецькою Республікою про правову допомогу в цивільних справах	02.07.2002р.	22.11.2002р.	27.01.2007
Договір між Україною і Республікою Куба про правові відносини та правову допомогу в цивільних і кримінальних справах	27.03.2003р.	10.12.2003р.	-
Договір між Україною та Корейською Народно-Демократичною Республікою про правову допомогу в цивільних та кримінальних справах	13.10.2003р.	04.06.2004р.	17.12.2004р.
Договір між Україною та Ісламською Республікою Іран про правові відносини та правову допомогу у цивільних і кримінальних справах	11.05.2004р.	07.09.2005р.	-
Договір між Україною та Республікою Болгарія про правову допомогу в цивільних справах	21.05.2004р.	22.09.2005р.	29.12.2005р.
Угода між Україною та Республікою Кіпр про правову допомогу в цивільних справах	06.09.2004	22.09.2005р.	18.03.2006р.

Двосторонні міжнародні договори колишнього СРСР, що застосовуються у порядку правонаступництва

Згідно із Законом України № 1543-ХІІ від 12 вересня 1991 року «Про правонаступництво України» та положеннями Віденської конвенції про правонаступництво держав щодо договорів (1978 рік) у порядку правонаступництва застосовуються наступні двосторонні міжнародні договори колишнього СРСР:

- Угода між СРСР і Австрійською Республікою з питань цивільного процесу (1970 рік);
- Договір між СРСР і Фінляндською Республікою про правовий захист та правову допомогу у цивільних, сімейних і кримінальних справах (1978 рік);
- Договір між СРСР і Алжирською Народною Демократичною Республікою про взаємне надання правової допомоги (1982 рік);
- Договір між СРСР і Народною Демократичною Республікою Йемен про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах (1986 рік);
- Договір між СРСР і Федеративною Народною Республікою Югославією про правову допомогу у цивільних, сімейних і кримінальних справах (1962 рік);
- Конвенція між СРСР і Італійською Республікою про правову допомогу у цивільних справах № 4210 (1979 рік).

Також на сьогодні відсутні заперечення щодо застосування таких договорів:

- Договір між СРСР і Народною Республікою Албанією про надання правової допомоги у цивільних, шлюбно-сімейних та кримінальних справах (1958 рік);
- Договір про взаємне надання правової допомоги між СРСР та Іракською Республікою (1973 рік);
- Договір між СРСР та Туніською Республікою про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах (1984 рік).

Шляхом обміну нотами оформлено правонаступництво України по наступним міжнародним договорам колишнього СРСР:

- Угода між СРСР і Австрійською Республікою з питань цивільного процесу (1970 рік);
- Договір між СРСР і Фінляндською Республікою про правовий захист та правову допомогу у цивільних, сімейних і кримінальних справах (1978 рік);

— Договір між СРСР і Алжирською Народною Демократичною Республікою про взаємне надання правової допомоги (1982 рік);

— Договір між СРСР і Республікою Кіпр про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах (1984 рік).

Багатосторонні міжнародні договори у сфері міжнародно-правового співробітництва:

Назва договору	Дата укладення	Дата підписання Україною	Дата ратифікації або приєднання	Дата набуття чинності для України
Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах (м. Мінськ)	22.01.1993	22.01.1993	10.11.1994	14.04.1995
Протокол до Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах	28.03.1997	28.03.1997	03.03.1998	17.09.1999
Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах (м. Кишинів)	07.10.2002	07.10.2002	-	-
Гаазька конвенція з питань цивільного процесу	01.03.1954	-	-	26.07.1967
Гаазька конвенція про отримання за кордоном доказів у цивільних або комерційних справах	18.03.1970	-	19.10.2000	21.07.2001
Гаазька конвенція про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах	15.11.1965	-	19.10.2000	01.12.2001
Гаазька конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів	05.10.1961	-	10.01.2002	22.12.2003
Гаазька конвенція про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей	19.10.1996	-	14.09.2006	01.02.2008
Європейська конвенція про інформацію стосовно іноземного законодавства	07.06.1968	-	14.07.1993	14.09.1994
Додатковий протокол до Європейської конвенції про інформацію стосовно іноземного законодавства	15.03.1978	-	14.07.1993	14.09.1994
Європейська конвенція про здійснення прав дітей	25.01.1996	07.05.1999	03.08.2006	01.04.2007
Конвенція про контакт з дітьми	15.05.2003	15.05.2003	20.09.2006	01.04.2007
Конвенція про створення системи реєстрації заповітів	16.05.1972	29.11.2005	-	-
Європейська конвенція про визнання та виконання рішень стосовно опіки над дітьми та про поновлення опіки над дітьми	20.05.1980	24.01.2006	-	-
Європейська конвенція про правовий статус дітей, народжених поза шлюбом	15.10.1975	24.01.2006	-	-
Конвенція про стягнення аліментів за кордоном	20.06.1956	-	20.07.2006	19.10.2006

— рішення Конституційного Суду України: № 9-рп/2013 від 15 жовтня 2013 року у справі за конституційним зверненням громадянина Дзьоби Юрія Володимировича щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 233 Кодексу законів про працю України; № 8-рп/2013 від 15 жовтня 2013 року у справі за конституційним зверненням громадянки Присяжнюк Людмили Михайлівни щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 233 Кодексу законів про працю України, статей 1,12 Закону України «Про оплату праці».

Окрему категорію складають постанови Пленуму та Інформаційні листи Верховного Суду України та Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ, які узагальнюють судову практику та надають роз'яснення щодо правильного застосування цивільного процесуального законодавства. До них відносяться, зокрема:

— постанови Пленуму Верховного Суду України: № 13 від 24 грудня 1999 року «Про практику застосування судами законодавства про оплату праці»; № 14 від 26 грудня 2003 року «Про практику розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність органів і посадових осіб державної виконавчої служби та звернень учасників виконавчого провадження»; № 7 від 16 квітня 2004 року «Про практику застосування судами земельного законодавства при розгляді цивільних справ»; № 3 від 15 травня 2006 року «Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів»; № 9 від 22 грудня 2006 року «Про практику застосування судами цивільного процесуального законодавства при розгляді заяв про забезпечення позову»; № 11 від 21 грудня 2007 року «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя»; № 7 від 30 травня 2008 року «Про судову практику у справах про спадкування»; № 1 від 27 лютого 2009 року «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи»; № 2 від 12 червня 2009 року «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції»; № 9 від 06 листопада 2009 року «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними»; № 5 від 04 червня 2010 року «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав»;

— постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ: № 2 від 30 березня 2012 року «Про узагальнення судової практики розгляду судами цивільних справ про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки у 2010-2011 роках»; № 4 від 30 березня 2012 року «Про застосування цивільного процесуального законодавства при перегляді судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами»; № 5 від 30 березня 2012 року «Про практику застосування судами законодавства при вирішенні спорів, що виникають із кредитних правовідносин»; № 10 від 14 червня 2012 року «Про судову практику розгляду цивільних справ у касаційному порядку»; № 6 від 30 березня 2012 року «Про практику застосування судами статті 376 Цивільного кодексу України (про правовий режим самочинного будівництва)»; № 16 від 21 грудня 2012 року «Про узагальнення судової практики розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби під час виконання судового рішення у цивільній справі»; № 4 від 01 березня 2013 року «Про деякі питання застосування судами законодавства при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки»; № 3 від 01 березня 2013 року «Про деякі питання юрисдикції загальних судів та визначення підсудності цивільних справ»; № 6 від 01 березня 2013 року «Про узагальнення судової практики розгляду цивільних справ про спадкування»; № 2 від 07 лютого 2014 року «Про узагальнення судової практики розгляду справ про оскарження нотаріальних дій або відмову в їх вчиненні»; № 5 від 07 лютого 2014 року «Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав»; № 6 від 07 лютого 2014 року «Про практику розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби під час виконання судових рішень у цивільних справах»;

— Інформаційні листи Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ: № 10-1393/0/4-12 від 27 вересня 2012 року «Про практику застосування судами законодавства при вирішенні спорів, що виникають із кредитних правовідносин»; № 24-152/0/4-13 від 28 січня 2013 року «Про практику розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби під час виконання судового рішення у цивільній справі»; № 24-753/0/4-13 від 16 травня 2013 року «Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування»; від 07 лютого 2014 року «Про судову практику розгляду справ про оскарження нотаріальних дій або відмову в їх вчиненні»; № 24-150/0/4-13 від 28 січня 2013 року «Про практику застосування судами законодавства під час розгляду цивільних справ про захист права власності та інших речових прав»; № 4-183/0/4-12 від 13 лютого 2012 року «Щодо деяких спірних питань застосування процесуальних норм у зв'язку зі змінами до Цивільного процесуального кодексу України»; № 648/0/4-12 від 15 травня 2012 року «Про перегляд судових рішень із мотивів неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права у подібних правовідносинах»; № 6-47/0/9-12 від 10 липня 2012 року «Щодо

деяких спірних питань застосування норм цивільного процесуального права»; № 10-1386/0/4-12 від 27 вересня 2012 року «Про деякі питання практики застосування Закону України «Про судовий збір»; № 10-1387/0/4-12 від 27 вересня 2012 року «Про практику застосування судами при розгляді справ окремих норм законодавства про власність та спадкування»; № 10-1389/0/4-12 від 27 вересня 2012 року «Про практику застосування судами при розгляді справ окремих норм трудового права»; № 10-1390/0/4-12 від 27 вересня 2012 року «Про практику застосування судами законодавства при вирішенні спорів із зобов'язань, що виникають із договорів та інших правочинів»; № 10-1391/0/4-12 від 27 вересня 2012 року «Про практику застосування судами при розгляді справ окремих норм земельного права»; № 10-1392/0/4-12 від 27 вересня 2012 року «Про практику застосування судами при розгляді справ окремих норм матеріального права»; № 10-71/0/4-13 від 16 січня 2013 року «Про деякі питання застосування норм Земельного кодексу України»; № 10-74/0/4-13 від 16 січня 2013 року «Про деякі питання застосування статті 625 ЦК України»; № 24-754/0/4-13 від 16 травня 2013 року «Про практику розгляду судами цивільних справ з іноземним елементом».

Суд вирішує справи відповідно до Конституції України, законів України та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також застосовує інші нормативно-правові акти, прийняті відповідним органом на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що встановлені Конституцією України та законами України.

У разі виникнення у суду сумніву під час розгляду справи щодо відповідності закону чи іншого правового акта Конституції України, вирішення питання про конституційність якого належить до юрисдикції Конституційного Суду України, суд звертається до Верховного Суду України для вирішення питання стосовно внесення до Конституційного Суду України подання щодо конституційності закону чи іншого правового акта.

У разі невідповідності правового акта закону України або міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, суд застосовує акт законодавства, який має вищу юридичну силу. У разі невідповідності закону України міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, суд застосовує міжнародний договір.

Норми права інших держав суд застосовує у разі, коли це встановлено законом України чи міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Суд вирішує справи у сфері державних закупівель з урахуванням особливостей, визначених Законом України № 1197-VII від 10 квітня 2014 року «Про здійснення державних закупівель».

Якщо спірні відносини не врегульовані законом, суд застосовує закон, що регулює подібні за змістом відносини (аналогія закону), а за відсутності такого — суд виходить із загальних засад законодавства (аналогія права).

Забороняється відмова у розгляді справи з мотивів відсутності, неповноти, нечіткості, суперечливості законодавства, що регулює спірні відносини.

ПІДСУДНІСТЬ СПРАВ

(Розділ III, глава I, статті 107-117 ЦПК України)

Усі справи, що підлягають вирішенню в порядку цивільного судочинства, розглядаються районними, районними у містах, міськими та міськрайонними судами.

Указом Президента України № 591/2011 від 20 травня 2011 року затверджено Мережу місцевих загальних судів та Мережу апеляційних судів.

МЕРЕЖА місцевих загальних судів

№ з/п	Найменування місцевого загального суду	Місцезнаходження суду
1	2	3
	Автономна Республіка Крим	
1.	Алуштинський міський □	м. Алушта
2.	Армянський міський	м. Армянськ
3.	Бахчисарайський районний	м. Бахчисарай
4.	Білогірський районний	м. Білогірськ
5.	Джанкойський міськрайонний	м. Джанкой
6.	Євпаторійський міський	м. Євпаторія
7.	Керченський міський	м. Керч
8.	Кіровський районний	смт Кіровське
9.	Красногвардійський районний	смт Красногвардійське
10.	Красноперекопський міськрайонний	м. Красноперекопськ
11.	Ленінський районний	смт Леніне
12.	Нижньогірський районний	смт Нижньогірський
13.	Первомайський районний	смт Первомайське
14.	Роздольненський районний	смт Роздольне
15.	Сакський міськрайонний	м. Саки
16.	Сімферопольський районний	м. Сімферополь
17.	Советський районний	смт Советський
18.	Судацький міський	м. Судак
19.	Феодосійський міський	м. Феодосія
20.	Чорноморський районний	смт Чорноморське
21.	Ялтинський міський	м. Ялта
	м. Сімферополь	
22.	Залізничний районний	м. Сімферополь
23.	Київський районний	м. Сімферополь
24.	Центральний районний	м. Сімферополь
	Вінницька область	
1.	Барський районний	м. Бар
2.	Бершадський районний	м. Бершад □
2-1	Вінницький міський	м. Вінниця
3.	Вінницький районний	м. Вінниця
4.	Гайсинський районний	м. Гайсин
5.	Жмеринський міськрайонний	м. Жмеринка
6.	Іллінецький районний	м. Іллінци
7.	Калинівський районний	м. Калинівка
8.	Козятинський міськрайонний	м. Козятин
9.	Крижопільський районний	смт Крижопіль
10.	Ладижинський міський	м. Ладижин
11.	Липовецький районний	смт Липовець
12.	Літинський □ районний	смт Літин
13.	Могилів-Подільський міськрайонний	м. Могилів-Подільський
14.	Мурованокуриловецький районний	смт Муровані Курилівці
15.	Немирівський районний	м. Немирів
16.	Оратівський районний	смт Оратів
17.	Піщанський районний	смт Піщанка
18.	Погребищенський районний	м. Погребище
19.	Теплицький районний	смт Теплик
20.	Тиврівський районний	смт Тиврів
21.	Томашпільський районний	смт Томашпіль
22.	Тростянецький районний	смт Тростянець
23.	Тульчинський районний	м. Тульчин
24.	Хмільницький міськрайонний □	м. Хмільник
25.	Чернівецький районний	смт Чернівці
26.	Чечельницький районний	смт Чечельник

ЗМІСТ

ВВЕДЕННЯ	3
ПІДСУДНІСТЬ СПРАВ	8
АВТОМАТИЗОВАНА СИСТЕМА ДОКУМЕНТООБІГУ СУДУ	26
ЦИВІЛЬНА ЮРИСДИКЦІЯ	41
СКЛАД СУДУ. ВІДВОДИ	48
ПРЕДСТАВНИКИ СТОРІН І ТРЕТІХ ОСІБ	51
СУДОВІ ВИКЛИКИ І ПОВІДОМЛЕННЯ	66
СУДОВІ ВИТРАТИ	69
ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ПОЗОВУ. ВІДКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ	117
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗОВУ	128
АПЕЛЯЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ	132
КАСАЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ	143

Примітка: закони, кодекси, міжнародні договори, угоди та конвенції, рішення Конституційного Суду України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, постанови Пленуму Верховного Суду України, Інформаційні листи, розпорядження та постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ, накази Міністерства юстиції України, Міністерства фінансів України, рішення Ради суддів України, які наведені в даному посібнику, використані з офіційних сайтів Верховної Ради України, Конституційного Суду України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Верховного Суду України, Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ, Міністерства юстиції України, Міністерства фінансів України, Ради суддів України.